

Den norske musikkarven

– en bevaringsmessig utfordring

Musikk er en mangfoldig kunstart. Musikk er klingende toner og opplevelse, men samtidig vil immaterielle holdninger og forestillinger til musikken og musikkens vesen være en integrert del av begrepet musikk. Og musikk er fysiske manifestasjoner som nedskrivning og i dag lydfesting – nærmest i motsetning til den muntlige overleveringen som var og fortsatt er utbredt. Musikk bærer med seg en dryg ryggsekk av tradisjoner og viten – men går likevel raskt mot en ukjent fremtid. Musikk er hele tiden i endring.

ARVID O. VOLLSNES

I snart 200 år har Nasjonalbiblioteket (tidligere Universitetsbiblioteket) hatt som oppgave å samle inn og bevare kilder, også etter hvert musikk og det som befinner seg rundt musikken. Fra 1927 har denne oppgaven ligget under bibliotekets specialsamling Norsk musikk-samling, som gjennom årene fikk en unik posisjon i norsk musikkliv med sine omfattende og allsidige kildesamlinger og sin kompetanse. Norsk musikkhistorie kan ikke skrives uten disse samlingene, hvor de materielle norske og utenlandske kildene er bevart.

Kildetilfanget har vært mangfoldig, fra middelalderens noter gjennom 1800-tallets rike noteproduksjon til musikk-literatur fra i dag. De store «nasjonsbyggende» prosjektene, med M.B. Landstads utgivelser av folkevisene og L.M. Lindemans utgivelser av folketonen, har naturlig plass i samlingene. Derimot vant ikke samlingens tidligere leder, Øystein Gaukstad, gehør for å utgi en norsk noteantologi, noe i retning av den store *Denkmäler Deutscher Tonkunst*. Det ble for omfattende og for dyrt. Men Norsk kulturråd bevilget penger til å utgi Edvard Griegs Gesamtausgabe, som startet som prosjekt i 1970 med en bred gruppe forskere under ledelse av professorene Finn Benestad og Dag Schjelderup-Ebbe. I perioden 1977–97 utkom

21 bind noter, og i 2008 utkom den store Grieg-bibliografien, som ble fullført av Kirsti Grinde og Øyvind Norheim mens de var ved Norsk musikk-samling i Nasjonalbiblioteket.

Kulturrådet bevilget også støtte til å utgi Halfdan Kjerulfs samlede verker på noter, under redaksjon av professor Nils Grinde, som bygde på den erfaringen som var vunnet under arbeidet med Grieg-utgaven. Kjerulfs samlede verker består av 5 bind, som utkom i perioden 1977–98.

Norsk folkemusikk-samling ble etablert i 1952 for å samle inn og utgi norsk folkemusikk. Samlingen er nå en avdeling av Institutt for musikkvitenskap ved Universitetet i Oslo. Folkemusikk-samlingen har utgitt 7 bind med hardingfeleslåtter og 4 bind med flatfeleslåtter så langt, men det er planer om minst tre bind til.

MUSIKKARVPROSJEKTET:

Vern og publisering av den klassiske norske musikkarven / innstilling fra redaksjonsgruppen, ned-satt av MIC Norsk musikkinformasjon, Norsk komponistforening og Nasjonalbiblioteket. Innstillingen kan lastes ned på <http://www.mic.no/download/Musikkarven.pdf>



Noter – musikkens huskelapper

Noter er en allmenn måte for å bevare musikk. Notasjon i ulike former har eksistert i mer enn 3500 år, men de enkleste formene gir knapt mer enn antydninger om tonehøyde og et visst tidsforløp. Nyere notasjon er en bedre huskelapp. Gjennom formelle regler samt kunnskaper om konvensjoner blir moderne notasjon et ganske avansert symbolspråk som blir felles for mange, symbolene kan leses og forstås og omformes til klingende musikk.

I nyere tid har opptak (både ren lyd og video) av oppførelser fått en svært sterk stilling både som dokumentasjon og som forskningsobjekt, og da kommer de performative elementene sammen med

notene enda klarere fram for gjenbruk av musikken. Det stadig sterkere kravet om «autentisitet» i enhver sammenheng springer også ut av en bedret tilgang på alternative kilder.

Men både opptak og noter tæres av tidens tann. Mange noter er skrevet eller trykt på dårlig papir som smuldrer hen eller spises opp av blekk – forurensing omdanner blekk til syre. Også forståelsen av notene endres over tid. Uttrykksbetegnelser, forkortede skrivemåter og spesialtegn kan man som oftest finne ut av, men moderne mennesker har ikke lenger den kulturelle innforståtheten og ballasten som eldre tiders komponister og musikere hadde. Det er mangt som er blitt endret i det immaterielle som alltid omgir musikken. Og

ARVID O. VOLLSNES
professor, Inst. for musikkvitenskap
Universitetet i Oslo

Foto: Jina Chang



forvandlingen starter i det øyeblikket musikken er nedskrevet eller innspilt, også samtidsmusikken påvirkes av dette.

Notemateriale kan også bli korrumpert underveis. Det kan ha vært umulig for en musiker å spille et vanskelig parti, så det kan ha blitt forenklet eller lagt i et annet instrument. Partier av musikken kan være strøket fordi konserten ble for lang, kanskje den ikke gikk inn på en grammofonplate.

Selv om mye musikk ble trykt tidligere, skjedde det ofte, særlig med store orkesterverker, at komponistens originalmanuskript ble benyttet til fremførelser. Det ble aldri tid til å lage en kopi for hånd før kopimaskinenes tidsalder. Og da kan et slikt partitur være overstrødd med tegn og kommentarer fra en eller flere dirigenter, det er ikke alltid lett å se komponistens vilje gjennom lagene. En travel dirigent eller annen utøver vil da betakke seg for å innøve slike verker, de har ikke anledning til å investere så mye tid og krefter på å rekonstruere hvordan det «egentlig» burde være. Notekvaliteten ødelegger for musikkkvaliteten, og det taper vi alle på.

Bevaring og edisjon av noter

Den digitale revolusjonen har gitt oss nye standarder for hvordan musikkens tilgjengelighet skal og bør være. Ved opprettelse av Kulturnett Norge i januar 1998 ble det blant annet prioritert tiltak:

- som øker vesentlig publikums tilgang til kulturmateriale av nasjonal betydning,
- som kan stimulere til en kvalitetsheving av kulturtilbud på nettet gjennom sin metodebruk, fremstillingsteknikk m.v.

Først i 2008 kom det en mer konkret oppfølging fordi situasjonen for noteutgivelse var blitt prekær: Musikkarvprosjektet. Gruppen som sto bak innstillingen, kom med forslag om musikk som burde redigeres for å gis ut på noter slik at vår musikkarv kunne revitaliseres. For å forstå dette

arbeidet, og for å skape kontinuitet for fremtiden, foreslo utvalget blant annet:

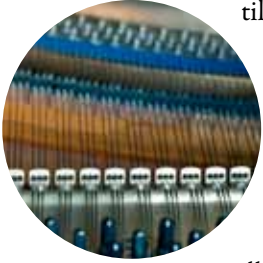
- Det opprettes en prosjektorganisasjon som både kan ha det overordnede ansvaret for oppfølging av Musikkarvprosjektet og være et kompetansesenter for musikkedisjon. Det bør nedsettes en arbeidsgruppe som skal utrede oppgaver, arbeidsdeling og samordningsbehov i bibliotekenes, arkivenes og samlingenes arbeid med fysisk vern, digitalisering, katalogisering og kunnskapsformidling knyttet til musikkarven.

Noen av gruppens tanker kom også inn i Stortingsmelding nr. 24 (2008–2009), *Nasjonal strategi for digital bevaring og formidling av kulturarv*.

Familie- og kulturkomiteen i Stortinget ga sin tilslutning og understreket at «digital formidling er krevende og forutsetter nært samarbeid mellom ulike faggrupper og fagkompetanse. Komiteen er enig med departementet om at den digitale formidlingskompetansen på ABM-feltet bør styrkes.»

Således er både bevaring, tilgjengeliggjøring og formidling prioriterte satsningsområder, også for den norske musikkarven. Noen av sidene ved bevaring er ganske trivielle, men svært nødvendige. Det må utarbeides rutiner, prosedyrer og metoder for å få en rimelig drift. Den fysiske bevaringen, herunder en form for digitalisering, er bare begynnelsen. Det blir som en billig kopimaskin som gjør avtrykk, reproducerer kilden med alle sine feil og misforståelser. Men en adekvat behandling av materialet er mer enn å behandle de fysiske arkene, og denne immaterielle siden med faglige vurdering er langt dyrere.

På initiativ av Universitetet i Oslo og Nasjonalbiblioteket blir det nå dannet en prosjektgruppe som skal følge opp disse intensjonene, få til en nasjonal strategisk satsning i alle områder, men også få opp bevisstheten om arven. Prosjektet skal samle og bygge opp nasjonal kompetanse som kan ivareta alle hensyn til bevaring, katalogisering,



tilgjengeliggjøring og formidling, alt for å få flere og bedre musikkoppførelser. Grovt sett vil Nasjonalbiblioteket koordinere arbeidet med vernesiden, mens UiO koordinerer den nasjonale forskningsinnsatsen. Samordning er nødvendig, samordning mellom alle institusjoner som har aktiviteter innen disse eller beslektede områder, og med uavhengige grupper og entusiaster som vil ha spesielle oppførelser. Vi er så få her i landet at vi må samkoble kompetanse og innsats for å få mest mulig ut av innsatsen. For notenes del er det særlig viktig at det fremskaffes anvendelig materiale.

De medvirkende utdanningsinstitusjonene skal utdanne dyktige folk som kan ta seg av alle sider av

musikkarven. Her er det snakk om dype analytiske ferdigheter, men også en bred kulturkunnskap og -forståelse, både en generell og en genrespesifikk forståelse. Stilforståelse og materialkunnskap er selvsagte undervisningsområder, men også katalogisering og gjenfinning skal ha sin plass ved siden av formidlingsemner.

Norsk komponistforening og Norsk musikkinformasjon (MIC) er viktige medspillere, dagens samtidsmusikk er vår arv i morgen.

Prosjektet er uformelt kommet i gang og utlyser i disse dager to PhD-stipendiatstillinger. Vi imøteser et bredt samarbeid til beste for redning eller rekonstruksjon av musikkarven, som kan skaffe oss flere store musikkopplevelser.

The Norwegian Musical Heritage – a conservation challenge

Notes are the traditional way of preserving music. Notation in various forms has been around for more than 3500 years, but the simplest forms provide little more than indications of pitch and a certain time frame. More recent notation forms yield a more accurate picture. Through formalization and more widespread knowledge of conventions, modern notation is a relatively advanced symbolic language accessible to many; the symbols can be read and understood and transformed into beautiful music.

Notes do not stand up well to the test of time, however. Many notes are written or printed on poor-quality paper that crumbles or is eroded by the ink – pollution turns ink into acid. Even the way notation is interpreted changes over time. Different expressions, abbreviations and special symbols can always be identified later on, but modern people no longer possess the social awareness and contextual knowledge of composers and musicians from times past.

The *Musical Heritage Project* was established in 2008. This project aims to conserve and publish the classical Norwegian musical heritage. A project group was established on the initiative of the University of

Oslo and the National Library, and this project group works to promote a national strategic effort in all areas of this field, but also to raise awareness about the Norwegian musical heritage. The project aims to attract and build national expertise to meet various needs in connection with conservation, indexing, accessibility and dissemination in an effort to collect more and better musical artefacts. The National Library will coordinate the project from a conservation point of view, whereas the University of Oslo will coordinate the national research effort. The Norwegian Society of Composers and the Music Information Centre – Norway (MIC) are key partners; today's contemporary music is tomorrow's musical heritage. The project has already commenced on an informal basis, and in the fall of 2009 the project advertised two postdoctoral fellowships. We look forward to a broad collaborative effort for the benefit of saving or reconstructing our musical heritage, which can provide us with many great musical experiences in the future.

Arvid O. Vollsnes is a Professor at the Department of Musicology at the University of Oslo.